

KÜRESELLEŞMENİN KÜÇÜK KENTLERE YANSIMASI BAĞLAMINDA KASTAMONU VE BÖLGESEL KALKINMA DENEYİMİ

Aysu KES-ERKUL¹

Özet:Küreselleşmenin kentleri nasıl etkileyip rollerini değiştirdiğine dair tartışmalar ‘dünya kentleri’ ve ‘küresel kentler’ gibi kavramları üretmiştir. Bu durum kentlerin küreselleşme süreci içinde üstendikleri yeni konum ve rollere işaret etmektedir. Diğer yandan küresel kent ağlarının dışında kalan farklı büyüklükteki kentlerin durumu da küreselleşme süreci bağlamında tartışılmaktadır. Bölgesel kalkınma yaklaşımı ise küreselleşme sürecinin de beslediği bölgesel gelişmişlik düzeyi farklılıklarının ortadan kaldırılması için oluşturulmuş bir kalkınma politikasıdır. Ülkemizde hayata geçirilen Bölgesel Kalkınma Ajansları, bu politikanın uygulanmasına dayanmaktadır. Bu makalede Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) kapsamındaki üç ilden biri olan Kastamonu’nun bölgesel kalkınma politikası bağlamında küresel süreçlerden nasıl etkilendiği ve bölgesel kalkınma deneyimi bağlamında Coe vd. (2004) tarafında tartışılan ‘stratejik eşleşme’ modeline ne derece uyduğu sorularına cevap aramaktadır. KUZKA’nın faaliyetleri ve çalışma programları bu model çerçevesinde değerlendirilmiş ve KUZKA’nın Kastamonu kentini özellikle yatırım çekme ve rekabet bağlamında küresel süreçlere adapte etme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma Politikası, Bölgesel Kalkınma Ajansları, KUZKA, Kastamonu, Küreselleşme

Kastamonu and Regional Development Experience in Terms of the Reflection of Globalization to the Small Cities

Abstract:The discussions about how the globalization affects and changes the roles of the cities have produced concepts such as ‘world cities’ and ‘global cities’. This discussion points out the new roles and positions of these cities in the process of globalization. On the other hand, the status of the cities of different sizes that are outside the global networks is also discussed. The regional development approach, on the other hand, is a development policy produced to overcome the development divide between regions that is also

¹Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Ankara. aysukes@hacettepe.edu.tr

reinforced by the globalization. Regional Development Agencies in Turkey are based on the implementation of this policy. In this article, Kastamonu as one of the three cities forming Northern Anatolia Development Agency (KUZKA), is examined in terms of how it is affected by the global processes and to what extent it fits into the 'strategic coupling' model proposed by Coe, et.al. (2004), in the context of regional development experience. The activities and working programs of KUZKA are evaluated according to this model and it is found that KUZKA has the tendency of adapting Kastamonu to the global processes, especially in terms of attracting investments and competitiveness.

Keywords: Regional Development Policy, Regional Development Agencies, KUZKA, Kastamonu, Globalization

Giriş: Küreselleşme ve Kentler

Sosyal, ekonomik ve siyasi yönden çeşitli bağlamlarda sıkça kullanılan küreselleşme kavramını tek bir süreç olarak tanımlamak mümkün değildir. Genellikle 'ülke sınırlarının' ya da 'ulusal sınırların kalkması' gibi genel ifadelerle özdeşleştirilen küreselleşme, dünyanın mekânsal örgütlenişini yeniden tanımlamakta olan bir süreç olarak kentleri yakından ilgilendirmektedir. Özellikle II Dünya Savaşı'ndan sonra merkez ülkelerin uluslararası düzenlemelerle ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar eliyle ekonomik ilişkileri yönettiği dönemin ardından yaşanan ekonomik yeniden yapılanma ve teknolojik değişimler yeni dünya sisteminin küreselden yerele doğru giden hiyerarşik bir ekonomik ve siyasi sisteme dönüşmesine yol açmıştır (Scott, 2001:814).

Küreselleşmenin kentler için ne ifade ettiği, onları nasıl etkilediği gibi sorulara verilen yanıtlar ve yapılan ayrıntılı açıklamalar da bizi genellikle birbiri ile ters düşen çıkarımlara götürmektedir. Söz gelimi birçok bilim insanı küreselleşmenin sadece ulus devletlerin değil kentlerin de sonu anlamına geldiği düşüncesinden hareket ederken, diğer bir grup ise küreselleşen dünyada kentlerin yepyeni ve çok da kilit roller üstlenmekte olduğunu söylemektedirler. Oldukça yaygın biçimde kabul gören bu görüş, küreselleşmenin bu yaklaşımla yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Özgen'in de belirttiği gibi küreselleşmenin kent üzerindeki etkileri üretim organizasyonun değişmesi, sektörel önceliklerin değişmesi, sermaye birikim süreci ile birlikte mekânsal yer seçimi ve dağılımının değişmesi olarak özetlenebilir (2007: 1375).

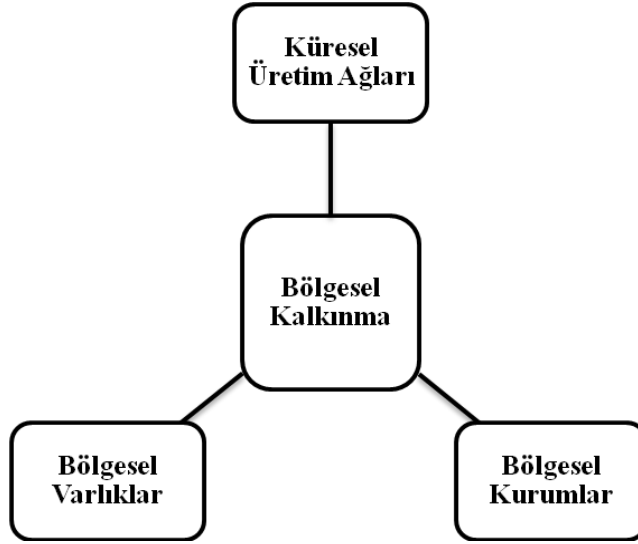
Küreselleşmenin kentleri nasıl etkileyip rollerini değiştirdiğine dair tartışmalar 'dünya kentleri' ve 'küresel kentler' gibi kavramları üretmiştir. Dünya Kenti kavramı bir araştırma çerçevesi olarak ilk kez Friedmann (1986) tarafından gündeme getirilmiştir. Bir hipotez olarak tanımladığı dünya kenti tanımlamasında Friedmann kentler ile küresel ekonomik süreçler arasındaki etkileşime vurgu yaparken küreselleşmenin kentlerde ortaya çıkan yeni

toplumsal formlara dikkat çekmektedir. Bu yeni formlardan öne çıkanlar ise uluslararası sermayenin hareketleri ve kentin üretim sektörü ile istihdam yapısına etkileri, dünya kentlerine yaşanan ulusal ve uluslararası göçün yanı sıra bu süreçlerin yarattığı sınıf ve mekan kutuplaşması olarak sıralanabilir (Friedmann, 1986: 70-76). ‘Dünya Kenti’ ve ‘Küresel Kent’ kavramlarının geliştirilmesine önemli katkılar yapan Saskia Sassen ise küresel kente yaklaşımını mekânsal dağılıma ve finans endüstrisinin yeni merkezi biçimine bağlı küresel entegrasyonun başlıca kentlere biçtiği yeni stratejik role dayandırmaktadır (2001:3). Diğer yandan Sassen’in diğer bir çalışmasında belirttiği gibi 1980’lerden bu yana dünya ekonomisinin yeni kompozisyonu başlıca dünya kentlerinin önemini yeniden ortaya çıkarmakla kalmamış kentler sosyal, kültürel ve mekânsal küreselliklerin okunur hale geldiği yerler olmaya başlamışlardır (2006:7-9). Dolayısıyla dünya kentleri küreselleşme ile kent arasındaki ilişkinin doğrudan tanımlandığı merkezler haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, dünya kentleri ya da dünya kenti olmaya aday kentler, küreselleşme süreçlerinin doğrudan izlenebildiği ve bunların sonuçları ile şekillenen kentlerdir. Bu nedenle de birçok metropol için küreselleşme sürecinde var olmak demek dünya kenti olabilmekle eş tutulmaya başlamıştır. İstanbul’un da içinde bulunduğu birçok kent küresel dünyada avantaj sağlayabilmek için bu yarışa girmiştir. Çünkü dünya kentini diğer kentlerden ayıran özellikler, uluslararası etki alanı içerisinde düşünce, karar ve örgütlenme merkezi olmalarıdır (Tekeli, 2001:91). Scott ise dünya kenti kavramının literatürde çok uluslu şirketlerin komuta adresi, ileri düzeyde hizmetlerin merkezleri ve yoksullukla refahın aşırı biçimleriyle göze çarpan sosyal mekanlar olarak tanımlandığını belirtmektedir (2001: 813).

Görüldüğü gibi her ne kadar küreselleşme- kent ilişkisinin incelenmesine konu olan kentler (neredeyse daima) dünya kentleri kavramı ile ilişkilendirilen metropoller ya da adayları olsa da global- yerel gerilimi bununla sınırlı kalmamaktadır. Çünkü küreselleşmenin yerelle olan ilişkisinde öne çıkan noktalardan birisi de bölgelerin ekonomik aktivitelerin ulus-altı odakları olarak önemlerini korumakta olmalarıdır (Coe vd., 2004: 468). Diğer yandanküreselleşmenin tipik ekonomik ve sosyal dinamikleri çerçevesinde bu orta ve küçük çaplı kentler, eşitsiz gelişmenin başında geldiği bir dizi faktöre bağlı olarak metropoller üzerindeki baskılarını artırınca, onların da bir şekilde yeni sistem içerisinde yer bulmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereksinime cevap olarak da, küreselleşme sürecinde kendi başına ‘tutunamayan’ kentlerin bölgeler oluşturarak kalkınma çabasına girmeleri formülü gündeme gelmiştir. Scott’ın da belirttiği gibi küresel baskılar altında başta AB olmak üzere NAFTA, APEC ve benzeri birçok kurum küreselleşmenin iyi ve kötü sonuçları ile baş etmek üzere oluşturulurken, kullandıkları stratejilerden birisi bölgesel kalkınma olarak ortaya çıkmaktadır (2001:816-817). Bu formül ya da strateji , dünya kenti olmayan, nüfus ve

ekonomik göstergeler açısından da ‘küçük’ olarak nitelendirilebilecek kentlerin de küreselleşmenin etkilerini yeni baştan yaşamalarına neden oldu. Scott’un da ‘küresel kent- bölge’ kavramını açıklarken belirttiği gibi birbirine yakın yerel yönetim alanları küreselleşmenin tehditleriyle başa çıkmak ve fırsatlarını yakalamak üzere mekânsal koalisyonlar oluşturmaya başladılar (2001:814). Çünkü ilişkisel bir süreç olarak tanımlanabilecek olan bölgesel kalkınma süreci içerisinde kentlerin kaderini sadece bölge içindeki durum değil, çok daha geniş bir ilişkiler ağı içindeki kontrol, bağımlılık, pazar ve rekabet ilişkileri belirlemektedir (Coe vd., 2004: 469). Dolayısı ile bölgesel kalkınma yalnızca yerel etkenlere bağlı bir süreç olmadığı gibi küreselleşmenin doğrudan bir yansıması olarak da ele alınmamalıdır. Tam tersine belirli bölgesel kurumların uygulamaları ile küreselleşmenin etkileri bölge tarafından yönlendirilebilir (Coe vd., 2004: 469) Bu yaklaşım modelinin basitleştirilmiş bir biçimi Şekil 1’de gösterilmiştir. Bu çerçevede Avrupa Birliği’nin bölgesel kalkınma stratejisinin nasıl çizildiğini ve yerelde nasıl biçimlendiğini anlamak, küresel- yerel ya da kent- bölge- dünya ekseninde süreçlerin ne derece manipüle edilebildiğini anlamak açısından önem taşımaktadır.

Şekil 1: Bölgesel Kalkınma Analizi Modeli

Kaynak: Coe vd., 2004: 470’de bulunan Şekil 1’den uyarlanmıştır.

Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Stratejisi ve Küçük Kentler

Yukarıda da belirtildiği gibi küresel ile yerel arasındaki ilişkide kent ve bölge ölçeklerinin önemi açıktır. Buna bağlı olarak yerel kalkınma stratejilerinin odağı giderek daha fazla bölge ölçeğine doğru kaymaktadır. Avrupa Birliği özelinde de bu süreci izlemek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye'nin AB üyeliği hedefi doğrultusunda dahil olduğu süreçler içinde bölgesel kalkınma politikası önemli yer tutmaktadır.

Avrupa Birliği bağlamında bölgesel kalkınmanın nasıl bir strateji oluşturduğuna bakarken, bu stratejiyi oluşturan tarihsel çerçeveye de kısaca değinmek yararlı olacaktır. Avrupa Birliği tarihsel süreci içerisinde genişlemiş, buna bağlı olarak da gelişmişlik düzeyleri oldukça farklı ülkeleri, kentleri ve bölgeleri içine almıştır. Bu durumun birliğin devamlılığı açısından bir sorun olması nedeniyle, daha önceden de var olan gelişmişliğin dengelenmesi kaygısı daha da artmış ve Avrupa Birliği Uyum Politikası olarak şekillenen AB bölgesel politikasını oluşturmuştur (Ataöv Akkahve ve Cihangir Çamur, 2011: 220). Özellikle 2007-2013 dönemi uyum politikası bugün Türkiye'de yürürlükte olan bölgesel kalkınma uygulamalarının kaynağını oluşturduğu için ayrıca önemlidir. Daha önceki 2000-2006 döneminde somutlaşmaya başlayan AB bölge politikası, kalkınmada geri kalmış bölgelerde yapısal uyumun teşvik edilmesi, ekonomik ve sosyal dönüşüm yaşayan bölgelerin desteklenmesi, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemin uyumlaştırılması gibi hedefleri içermektedir (Çağlayan Özcan ve Gülşen, 2010: 1). Bu hedefler arasındaki 'ekonomik ve sosyal uyum' boyutu AB'nin bölgesel politikasına etkin bir boyut kazandırmıştır (Ataöv Akkahve ve Cihangir Çamur, 2011: 221). Sonuna yaklaştığımız 2007-2013 döneminde ise bölgesel politikanın hedefleri daha açık ve somut hale getirilmekle kalmamış, aynı zamanda bu politikaların uygulanmasında temel oluşturacak coğrafi sınırlar da çizilmiştir. Bu döneme ilişkin hedef ve prensiplerin belirlendiği 5 Temmuz 2006 tarihli AB mevzuatında bu hedefler bölgesel ekonomilerin kalkınma ve yapısal uyumunun desteklenmesi yoluyla bölgesel dengesizliklerin tamir edilmesi olarak özetlenirken gerileyen sanayi bölgelerinin ve geri kalmış bölgelerin dönüştürülmesi de hedeflere dahil edilmiştir.² Bu bağlamda Avrupa Düzeyi, Ülke Düzeyi, Bölge Düzeyi ve Yerel Düzey kavramları 'çok katmanlı yönetim' (multi-level governance) kapsamında vurgulanmıştır (Çağlayan Özcan ve Gülşen, 2010: 1). 2008 yılında yayınlanan 'Büyüyen Bölgeler, Büyüyen Avrupa' başlıklı ilerleme raporunda ise AB bölgeleri bu defa uyum bölgeleri, geçiş bölgeleri ve bölgesel rekabet edebilirlik ve istihdam bölgeleri

2 Bkz. Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Regional Development Fund and Repealing Regulation (EU) no 1783/1999. Official Journal of European Union. 31.07.2006 L210. s.1- 11

olarak üç grupta toplanmış ve bu bölgelerin hedeflere ilişkin performansları takip eden yıllarda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Çağlayan Özcan ve Gülşen, 2010: 2). Dolayısıyla bir yatırım politikası olan AB bölgesel politikası, her bölge için farklı hedefler belirleyerek hali hazırda artırmayı hedeflediği rekabetçiliği daha ileri bir boyuta taşımıştır. Bir başka deyişle hedefler için dahi rekabet eden bölgeler ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Türkiye’nin bölgesel politikaları Cumhuriyet tarihi boyunca hem iç etkilerden hem de Avrupa ülkelerinin bölgesel kalkınma deneyimlerine dayalı gelişmelerden etkilenmiş ve 1960’lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla kalkınma planlarının odağı haline gelmiştir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra Kalkınmada Öncelikli Bölgeler (KÖB)’deki yerel potansiyeli güçlendirmek, teşviklerle yerel girişimcileri desteklemek gibi politikalar bölgesel kalkınma anlayışında önemli yer tutmaya başlamıştır. Bunu Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde bölgesel politikaların uyarlanması takip etmiştir. (Göymen, 2005: 35). Bu sürecin geldiği noktada Türkiye’de kalkınma ajansları 25 Ocak 2006’da kabul edilen Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile her biri Kalkınma kurulu, Yönetim kurulu, Genel sekreterlik ve Yatırım destek ofislerinden oluşacak şekilde oluşturulmuştur. Bu yasanın tasarı aşamasında ortaya konan gerekçesinde, şimdiye kadar yapılan kalkınma planlarının bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında etkisiz kaldığı, kapsamlı bir uygulama şansı bulamadığı ve hedeflenen gelişme düzeyini yakalayamadığı ve sağlanan olumlu gelişmelere rağmen Türkiye’de bölgeler arası gelişmişlik farkının çok yüksek olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Kalkınma Ajanslarının küresel rekabet sürecinde yerel girişimcilik, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, yerel potansiyellere bağlı olarak sektörel uzmanlaşma sağlanması ve rekabet gücünün artırılması yönünde çalışmalar yapması öngörülmüştür (Özen, 2005: 19). Bu bağlamda, Çalı’nın da belirttiği gibi kalkınma ajanslarının temel hedefleri yerel kaynaklardan en iyi şekilde faydalanarak ve girişimcilik potansiyelini geliştirerek yatırımları bölgeye çekmek olarak özetlenebilir (2011:426). Bu noktada bölgesel kalkınma bağlamında kalkınma ajanslarının ekonomik refah ile rekabet arasında doğrudan ilişki olduğu varsayımı temelinde kurulduğunu söylemek mümkündür. Bu varsayımın göre ülkelerin ya da bölgelerin ekonomik refahı ya da gönenci, pazarda gösterdikleri performansla geliri artıracak olan ekonomik aktiviteleri çekmek ya da yaratmakla ilgilidir. Bu nedenle de rekabet edebilirlik kavramı bölgelerin hedeflemeleri gereken ya da arzu edilen durumu tanımlamaktadır (Maskell, P vd., 2002: 12). Dolayısıyla ilgili kanunda ajansların esas parçalarından biri olarak tanımlanan Yatırım Destek Ofisleri, ajansların hedefleri doğrultusunda önemli işlevler yüklenmiş durumdadır.

Bunlarkalkınma ajanslarının kuruluş amaçlarından olan yerel yatırımların artırılması bağlamında her kalkınma ajansı içerisinde yatırım destek ofisleri önemli bir faaliyet alanı oluşturmaktadır. Bu ofisler buldukları illerdeki girişimcilere yapacakları yatırımla ilgili danışmanlık ve kılavuzluk yapmanın yanı sıra mali ve teknik destekler de sağlamaktadır³. Bölgesel kalkınma stratejisi ya da politikası içinde yer alan Cazibe Merkezleri Programı ise, kalkınma ajanslarının faaliyetlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu stratejinin temelinde gelişme potansiyeli bulunan bir kent merkezine yatırım yapılmasıyla sağlanacak sosyo-ekonomik kalkınmanın kısa bir süre içerisinde kentin içinde bulunduğu bölgenin geneline yayılacağı öngörüsü yatmaktadır (Genç ve Yumuş, 2012: 1-2).

Yasada ayrıca istatistiki bölge birimleri sıralamasına da yer verilmektedir⁴. Avrupa Birliği İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına (Nomenclature of Territorial Units of Statistics, ve ya kısaca NUTS) paralel bir biçimde yapılan sınıflandırmada; iller arasıyakınlık, coğrafi şartlar, nüfus, gelişmişlik ve Türkiye İstatistik Kurumununbölgesel yapılanması dikkate alınmıştır (Çalı, 2011:426). Bu sınıflandırmaya göre TR82 olarak tanımlanan Kastamonu- Çankırı- Sinop bölgesinde Kuzey Anadolu kalkınma Ajansı (KUZKA) 2010 yılında faaliyete geçmiştir. Ajansın merkezi Kastamonu'da bulunmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Bağlamında Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ve Kastamonu Örneği

Kastamonu sosyal ve ekonomik tarih açısından oldukça köklü ve kayda değer bir Anadolu kentidir. Tarihinin farklı dönemlerinde yükseliş ve düşüş dönemlerini yaşamış olmakla birlikte, özellikle Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet döneminde yaşadığı ekonomik gerileme ile baş etmekte güçlükler yaşadığını söylemek yanlış olmaz. Kastamonu kent tarihine bakıldığında, özellikle deniz ulaşımının ön planda olduğu dönemlerde İnebolu limanı sayesinde önemli bir merkez olduğunu ve buna bağlı olarak da yönetsel bakımdan çevre kentlere oranla daha güçlü konumda bulunduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı döneminde bu özellikleriyle önemli bir siyasi merkez de olmayı başaran kent daha sonraları önce İnebolu limanının önemini kaybetmesi ve daha sonraları ağırlık verilen karayolu ile ulaşımın coğrafi zorluklarına bağlı olarak yavaş yavaş çevresinden sosyal ve ekonomik olarak kopmuş bir kent haline geldiği görülmektedir. Kent ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır ve sanayi oldukça sınırlı bir paya sahiptir. Bu ve buna bağlı etkenlerle Kastamonu önemli ölçüde göç veren ve il genelinde nüfus artışı yaşamayan kentlerdendir. Yeter'in de belirttiği gibi 1927-2000 yılları arasında Türkiye nüfusu beş kart

³ Bkz. KalkınmaAjanslarınınKuruluşu, Koordinasyonu ve GörevleriHakkındaKanun, s.6 ve Kalkınma Ajansları Proje Ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, s. 1,2

⁴ Bkz. KalkınmaAjanslarınınKuruluşu, Koordinasyonu ve GörevleriHakkındaKanun, s. 12

artmışken Kastamonu'da bu artış yalnızca 1.1 kat olmuştur (2008: 341). Kent merkezindeki nüfus ise 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 96.217'dir (TÜİK, 2012). Yine de Kastamonu hemen her Anadolu kentinde gördüğümüz biçimde türlü stratejiler yoluyla güncel 'kentler arası rekabete' ayak uydurmaya ve bu rekabetten galip çıkmaya çalışmaktadır. Farklı dönemlerde çeşitli kalkınma programları, teşvikler ve kamu yatırımları yoluyla bu olumsuz durum tersine çevrilmeye çalışılsa da önemli bir iyileşme sağlanamamıştır. Bunlar arasında kentsel bağlamda en önemlilerinden birisi kent merkezinde bulunan tarihi mekan ve yapıların koruma ve restorasyonuna dayanan koruma ve kültür turizmi girişimidir. Özellikle 1997-2003 yılları arasında büyük ölçüde valilik ve il özel idaresinin kaynakları ile yürütülen koruma ve kültür turizmini geliştirme çalışmalarından bahsetmek mümkündür⁵. Tarihi konakların restore edilmesi ile turizmde nispi bir canlanma sağlanmışsa da bu girişimler Kastamonu'nun kalkınmasına yeterli katkıyı sağlayamadan geri plana düşmüştür. İlerleyen yıllarda öne çıkan kalkınma hedefine yönelik yatırımların en önemlilerinden birisi ise 2006 yılında kurulan Kastamonu Üniversitesi'dir. Diğer yandan Türkiye genelinde inşaat sektörünün TOKİ başta olmak üzere çeşitli mekanizmalarla desteklenmesi ile ortaya çıkan konut ve AVM furyasından Kastamonu'da etkilenmiştir. Bu bağlamda dünya kentlerinden büyük kentlerimize ulaşan güvenli ve yüksek binalardan oluşan konut siteleri ve 'modern' tüketim alanları olarak AVM'lerin yükselişi de Kastamonu'da yaşanan kentsel süreçlerden olmuştur. Tüm bu gelişmelere ek olarak yukarıda da belirtildiği gibi 2010 yılında merkezi Kastamonu'da olan, Sinop ve Çankırı illerinin de bünyesinde olduğu Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) kurulmuştur.

Yukarıda özetlenen bu süreçle birlikte Kastamonu hem yatırımların desteklenmesi ve girişimciliğin harekete geçirilmesi anlamında, hem de cazibe merkezi adayı olarak bölgesel kalkınma stratejilerinin uygulanışının en iyi gözlemlenebildiği kent merkezlerinden birisi olmuştur.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda da açıklandığı ve Şekil 1'de gösterildiği gibi Coe vd. Bölgesel kalkınmanın küresel üretim ağları bağlamında küreselleşmesi konusunu ele aldıkları çalışmada bölgesel kalkınmanın küresel ağlar bağlamında analizi için bölgesel varlıklar, bölgesel kurumlar ve küresel üretim ağlarından oluşan bir model önermektedirler. Bu modelde bölgesel kalkınmanın üzerinde küresel etkilerin bölge açısından 'stratejik eşleşme'ye dönüşebilmesinin bölgesel

⁵Bkz. Kes, A (2006) Local Dynamics in the Process of Conservation and Restoration Projects in Kastamonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara

kurumlarla bölgesel varlıklar arasındaki birbirine bağımlılık ve dönüşüm etkisiyle ilişkili olduğu ortaya konmaktadır. Başka bir deyişle bölgesel varlıklarla küresel üretim ağlarının eşleşerek yatırıma dönüşebilmesi için değişik ölçeklerdeki kurumların aktiviteleri önem taşımaktadır (Coe vd., 2004: 480-481). Bu bağlamda bölgesel kalkınma kurumları ya da kalkınma ajansları tarafından harekete geçirilip dönüştürülmesi gereken ögelere bakıldığında ise karşımıza yerel KOBİ'ler, sanayi kümeleri, kalifiye ve kalifiye olmayan iş gücü, alt yapı gibi faktörler ile yerel yönetim ve kurumlar çıkmaktadır (Coe vd., 2004: 471). Dolayısıyla bu ögeler yukarıda önerilen modele göre kalkınma ajansları tarafından küresel üretim ağlarıyla eşleşebilecek biçimde dönüştürülmek durumundadır. Bu şekilde küreselleşmenin etkileri bölgesel kalkınma lehine işletilebilecektir. Bu model ve onun ortaya koyduğu küresel- bölgesel ilişkisinden hareketle KUZKA'nın 2012 yılı çalışma raporlarını, yatırım potansiyelini geliştirmek ve tanıtmak için yapılan analizler ve 2013 yılı Çalışma Programı'nı incelediğimizde bu sürecin Kuzey Anadolu Bölgesi'nde nasıl işlediğini ortaya koymak mümkün olabilmektedir.

KUZKA için Belirlenen Hedeflerin ve Planlanan Faaliyetlerin Değerlendirilmesi

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın güncel faaliyetlerini incelemek amacıyla 2013 yılı için belirlenmiş olan öncelikler önemli bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. KUZKA Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi tarafından hazırlanan 2013 Yılı Çalışma Programı ve Bütçesi'ne bakıldığında 2011- 2013 yılı Bölge Planı'nda belirlenen hedeflere paralel olarak altı öncelik belirlendiği görülmektedir. 2012 yılı için hazırlanıp uygulanmış olan Çalışma Programı'nda belirtilen önceliklerle aynı olduğu dikkat çeken bu öncelikler,

- 1- Bölgesel/ulusal/uluslararası aktörlerle tanıtım/ işbirliği çalışmaları yapılması
- 2- Bölge Planında Belirlenen Amaç, Hedef ve İzlenimlerle Uyumlu Kaynak Kullanılması (Mali ve Teknik Desteklerin verilmesine ilişkin olarak)
- 3- Bölgeye yatırımcı çekilmesi (Tanıtım bağlamında ele alınmıştır)
- 4- Ajansın bölgede araştırma, karar alma süreçlerinde etkin bir kurum olması (Raporlar ve Analizler yoluyla)
- 5- Bölgenin beşeri kapasitesinin artırılması
- 6- Ajansın personel ve kurumsal altyapısının güçlendirilmesi olarak belirtilmiştir (KUZKA, 2013: 11).

Bu önceliklere ve tarif edilen biçimlerine bakıldığında, KUZKA'nın kuruluşundan itibaren faaliyet gösterdiği alanı analiz ederek, AB bölgesel kalkınma politikasında vurgulanan kavramlar bağlamında yeniden tanımlanmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmaz. Özellikle KUZKA'nın

bölgedeki varlığını ve kaynak aktarımındaki rolünü vurgulayan çalışma öncelikler (2. ve 4. Öncelikler), bölgenin yeniden tanımlanması girişiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Öte yandan çalışma programlarında öne çıkan bir diğer konu ise uluslararası ağlara dahil olmaya duyulan gereksinimdir. 2013 yılı Çalışma Programı'nda ön görülen İletişim ve Tanıtım Faaliyetleri kapsamında gerek uluslararası kuruluşlarla gerekse diğer kalkınma ajansları ile yapılacak iş birliklerine yönelik faaliyetler önemli yer tutmaktadır. Özellikle UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) ve OECD gibi çalışma ve projelerine katılım özel hedefler olarak belirtilmiştir (KUZKA, 2013: 18-19).

Tamamlanmış ve Yürütülen Faaliyetlerin Değerlendirilmesi

Şu ana kadar KUZKA tarafından yayınlanmış olan faaliyet raporları incelendiğinde, her çalışma programında tekrarlanan yukarıdaki öncelikler çerçevesinde faaliyetlerin iki ana ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar bölgenin sahip olduğu yatırım imkanlarının ve mevcut kaynakların analiz edilip tanıtılması ve mali destek programları yoluyla bu analizlere paralel olarak yeni alt yapı oluşturulması faaliyetleridir.

2012 yılına ait faaliyet raporlarında değerlendirilmiş olan mali destek faaliyetlerine bakıldığında ise karşımıza öncelikli olarak KOBİ ve Çevre ve Turizm Alt Yapısı başlıkları altında verilen mali destekler çıkmaktadır. Rapordan anlaşıldığı üzere KOBİ'ler genel anlamda karma bir biçimde değerlendirilirken, bölgenin Turizm potansiyeli ayrı bir çalışma alanı olarak ele alınmıştır.

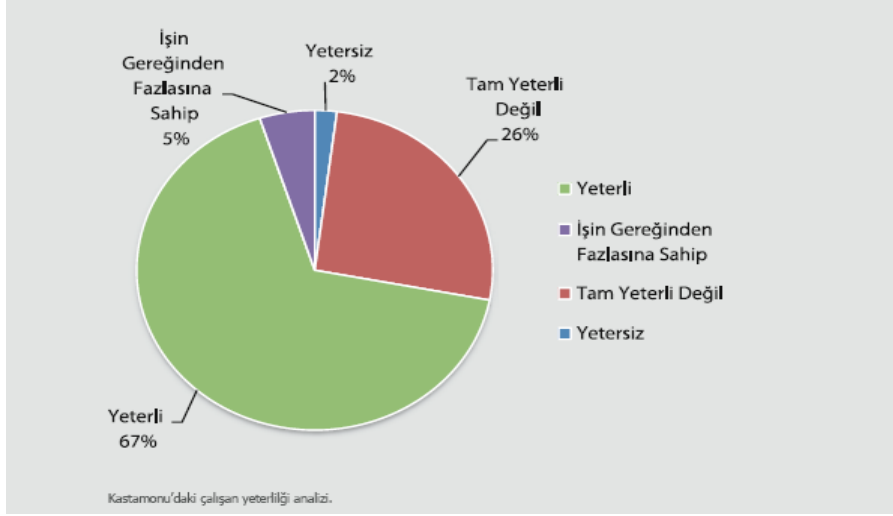
Sektörler arasında yapılan önceliklendirmenin yanı sıra bölgesel düzeyde faaliyet gösteren bir yapı olmasına rağmen kalkınma ajanslarının kentler üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkileri olduğu açıktır. Aşağıda da görüleceği gibi bölgesel kalkınma stratejilerine dayalı faaliyetler her kentte farklı yansımalar bulmuştur. Bu bağlamda Kastamonu'nun bölgesel kalkınma stratejileri üzerinden küresel süreçlerden nasıl etkilendiğini incelemek mümkündür. Diğer bir deyişle bölgesel kalkınma stratejisi dahilinde yapılan analizler kentler arasındaki mevcut potansiyel ve alt yapı farklılığını gözler önüne sermektedir. Yukarıda sosyo-ekonomik özellikleri kısaca açıklanan Kastamonu, Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın faaliyet alanında bulunan üç ilden birisidir. Sinop ve Çankırı ile birlikte TR82 Bölgesi'ni oluşturan Kastamonu'nun kalkınmasına ilişkin yatırım ve çalışmalar artık bu çerçevede gerçekleştirilmektedir.

Bölgesel Varlıklar: Bölgesel kalkınmada stratejik eşleşme modeli çerçevesinde bakıldığında Kastamonu'nun varlıklarının belirlenmesi ve bu bağlamda kentin yatırım çekme ve modelin diğer ayaklarını oluşturan öğelerle

eşleştirilmesi bağlamında Kastamonu Yatırım Ortamı Kataloğu hazırlanmıştır. Bu raporda Kastamonu'nun yatırım potansiyelini oluşturan başlıca varlıkları sahip olduğu %61,5'lik ormanlık alanı, mevcut orman ürünleri sanayi, zengin maden rezervi, İnebolu limanının sağladığı ulaşım ve taşımacılık olanakları ile sahip olduğu doğal güzellikler ve tarihi miras olarak belirlenmektedir. Bu varlıklar çerçevesinde başlıca yatırım alanları olarak Ağaç Endüstrisi, Madencilik ve Turizm gösterilmektedir (KUZKA, 2012-2).

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bölgesel varlıkları ve kaynakları yatırımcı çekme potansiyeli bağlamında incelediği Kastamonu Yatırım Ortamı kataloğunda dikkat çeken bir diğer nokta kentteki mevcut istihdamın yanı sıra potansiyel istihdamın da kaynak olarak analiz edilmiş olmasıdır. Kentteki mevcut istihdam analiz edilirken, çalışanlarla yatırımcı arasındaki ilişkinin yatırımcı gözünden ele alınmasının yanı sıra ihtiyaca uygun olarak istihdam edilebilen çalışanların bulunmasına dikkat çekilmiştir.

Şekil 2: Çalışan Yeterliği Analizi Grafiği

Kaynak: KUZKA Kastamonu Yatırım Ortamı Kataloğu, 2013

Kentin istihdam potansiyeli bağlamında Kastamonu Üniversitesi'nin her yıl artan öğrenci sayısı ve meslek yüksek okulları sayesinde sağlayacağı ara eleman potansiyelinin vurgulandığı görülmektedir. Bu çerçevede değerlendirilen yaş dağılımı da genel anlamda kentteki 'kendi kendine yeterli' istihdam potansiyelinin, diğer bir deyişle bir yatırım için önemli bir varlık olarak insan kaynağının varlığının ispatı olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda yatırımcının

kent ve ya bölge dışından personel taşımaya gerek olmadığı vurgulanmaktadır (KUZKA, 2012c:16)

Şekil 3: Kastamonu Nüfusunun Yaş Dağılımı Tablosu

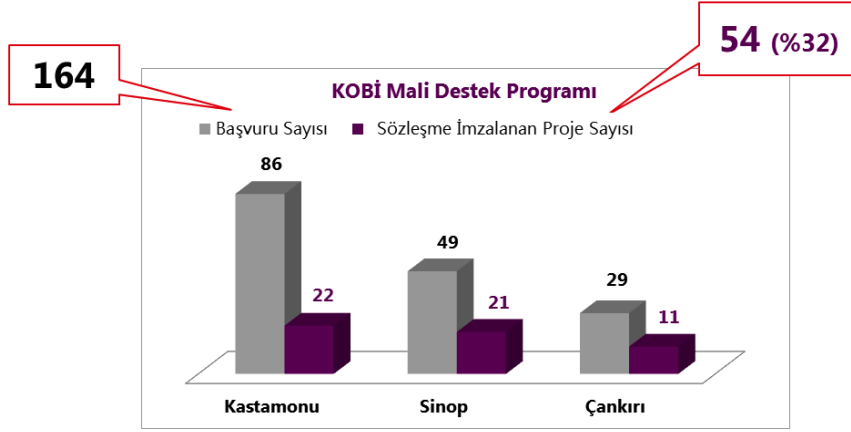
Kaynak: KUZKA Kastamonu Yatırım Ortamı Kataloğu, 2013

KUZKA tarafından yapılan yatırım ortamı analizinde yer verilen ve yatırımcı bakımından cazibe nedeni olarak gösterilen bölgesel varlıklar kentin doğal ve fiziki kaynakları kadar insan kaynağını da içine almaktadır. Bu analizler yoluyla mümkün olduğunca fazla sayıdaki sektörde dış yatırım çekmek amaçlanmıştır. Kastamonu'daki yüksek eğitim kurumları ve genç nüfusa yapılan vurgu ise uzun vadede yatırımcının istihdam politikasını belirlemesi bakımından ele alınmaktadır. Bu noktada KUZKA, yatırımlar olarak genellenen üretim ağları ile yerel kaynağı arasında doğrudan ilişki kurmaktadır.

Stratejik eşleşme modeline göre bölgesel kalkınma için kilit rol üstelenen bölgesel kurumları Kastamonu örneğinde temsil eden KUZKA'nın kuruluşundan bu yana geçen kısa dönemde yaptığı uygulamalara bakıldığında HİBE Desteği yoluyla yatırım projelerine verilen destekler göze çarpmaktadır. Bu destekler gerçekte, ajansın sahip olduğu kaynakları (ki bu kaynakların ulus ötesi ya da küresel özelliği olduğunu söylemek yanlış olmaz) stratejik eşleşme mantığı içerisinde bölgesel kaynaklarla buluşturması olarak da açıklanabilir. KUZKA yayınladığı faaliyet raporlarında Mali Destek Programları yoluyla desteklenen projelere sayısal olarak yer vermektedir. Şekil 4 ve Şekil 5'te görüldüğü gibi verilen destekler TR82 bölgesini oluşturan kentler arasında dengeli biçimde dağılmamaktadır. Gerek KOBİ'lerin aldığı destekler gerekse Çevre ve Turizm Alt Yapısı projeleri bağlamında Kastamonu'nun diğer iki ile göre daha fazla destek aldığı görülmektedir. Bu durum bölgesel kalkınma

kurumu olarak KUZKA'nın bölgesel kalkınmadaki rolünün kentler arasındaki dağılımı sağlamada kentlerin mevcut yatırım ortamı koşullarından bağımsız olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle, kentler arasındaki mevcut alt yapı ve kaynak farklılıkları bölge içindeki dağılımda da belirleyici olmaktadır. Kastamonu, bu anlamdaki avantajlı konumunu bölgesel kalkınma politikası bağlamında da sürdürmektedir.

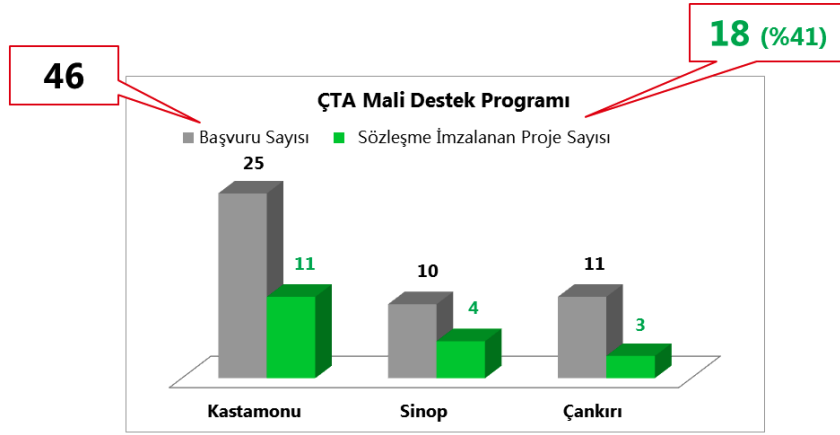
Şekil 4: KOBİ Mali Destek Programı Projelerinin İllere Dağılımı

Kaynak: KUZKA 2012 Yılı Faaliyet Raporu (1 Ocak-31 Aralık)

Şekil 4'te görüldüğü gibi KUZKA 2011 Yılı KOBİ Mali Destek Programı kapsamında 54 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Bu projelerin 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla destek tutarı 9.287.488,49 TL olmuştur (KUZKA, 2012b:38).

Şekil 5: Çevre ve Turizm Alt Yapısı Projeleri Mali Destek Programının İllere Dağılımı

Kaynak: KUZKA 2012 Yılı Faaliyet Raporu (1 Ocak-31 Aralık)

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ayrıca 2011 Yılı ÇTA Mali Destek Programı 18 proje ile sözleşme imzalamıştır. Sözleşme imzalanınan bu projelerin 31 Aralık 2012 tarihi itibariyle destek tutarı 1.909.337,81TL olmuştur (KUZKA, 2012b:40).

Bu noktada dikkat çeken bir diğerkonu ise yapılan başvurular ile sağlanan destek arasındaki sayısal farklılıktır. Gerek KOBİ'ler bakımından gerekse bölgenin nispeten daha avantajlı olduğu turizm bakımından yapılan başvurular içinde yapılan sözleşmelerin oranının %50'nin altında kalması bölgesel varlıklarla yatırım eşleşmesi noktasında çeşitli sınırlılıklar olduğunu göstermektedir. Bu sınırlılıkların nedenlerine dair ise bir veri oluşturulmadığından şu an için bu konuda bir saptama yapmak mümkün değildir. Diğeryandan, kentler arasındaki bölgesel varlıklar bakımından var olan farklılığın, hali hazırda oluşturulan rekabetçi ortamı daha da desteklediği söylenebilir. Bir yandan bölgeler bölgesel kurumlar aracılığıyla yatırım çekmeye çalışırken, bölge içerisindeki kentler de bölgeye gelen kaynakları paylaşmak için rekabet etmek durumunda kalmaktadırlar.

Sonuç

Günümüzde küreselleşmenin sadece büyük kentlerin ya da kent- bölgelerin meselesi olmadığı açıktır. Bu ağların dışında kalan kentler de bu sisteme bir ölçüde eklenerek hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Bir yandan da kalkınma kavramı artık küresel kavramlar ve bağlam çerçevesinde yeniden tanımlanırken küresel- yerel ilişkisinde yeni bir gerilim oluşmaktadır. Bölgesel kalkınma yaklaşımı ise bu gerilimi azaltmanın bir yolu olarak gösterilmekle birlikte küreselleşmeye dair yeni bir tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi küreselleşmenin küçük kentler üzerindeki etkilerini azaltmak ve onları deyim yerindeyse küresel kentler ve bölgeler üzerinde deyim yerindeyse bir 'yük' olmaktan çıkartmak amacıyla söz konusu kentlerin bölgeler bazında geliştirilmesi öngörülmektedir. Ne var ki bu bölgesel kalkınma politikası, küreselleşmenin çelişkilerini çözmekten çok, tüm kentleri bölgesel işbirlikleri üzerinden küreselleşmeye eklemekle amacından hareket etmektedir. Dolayısıyla, küresel rekabet ortamında bazı metropollerin ve bölgelerin geriye düşmesine neden olan dinamiklerin bölgesel kalkınma politikası ekseninde de görülmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, bölgesel kalkınma stratejisi, bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmaktan çok bu farklılıkları yeniden üretmeye ve rekabet kavramı çerçevesinde derinleştirmeye yönelik uygulamaları içermektedir. Kısacası bölgesel kalkınma ve rekabet kavramları başlangıçta birbirini destekleyen süreçler gibi görünürken gerçekte çelişip çelişmedikleri sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Yatırım çekme konusu küresel ekonomide yerelin konumu bakımından önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Yabancı Doğrudan Yatırım kavramı (Foreign Direct Investment) Sassen (2006) tarafından küresel kentler bağlamında ya da ulus devlet- küresel ekonomi bağlamı içinde tartışılrsa da küresel özelliği olmayan kentlerde de önemli bir konu haline gelmektedir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma ajansları vb. kuruluşlar ve yapılanmalar benzer bir mekanizmanın uyarlanması ile küresel kaynakların (yatırım desteği bağlamında) bu kentlere yönelmesini amaçlamaktadır. Yukarıda tartışılan yatırım destekleri ve cazibe merkezleri gibi mekanizmalar bu süreci rekabetçi bir eksende yönetmek üzere oluşturulmuş çerçevelerdir. Başka bir deyişle küresel ölçekte ülkeler ve küresel kentler/ kentsel bölgeler arasında var olan rekabet, bu yolla diğer bölgelere de yayılmaktadır.

Bu bağlamda Kastamonu ve KUZKA örneğinde de görüldüğü gibi bölgesel kalkınma stratejisi dahilinde yapılan analizler kentler arasındaki mevcut potansiyel ve alt yapı farklılığını gözler önüne sermektedir. Söz gelimi bölgenin turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi stratejisi bağlamında Kastamonu'nun sahip olduğu alt yapı ve geçmiş deneyimleri nedeniyle aynı kent içindeki diğer iki kentten daha avantajlı konumda olduğu açıktır. Bu avantajın kendini Çevre ve Turizm Alt Yapısı'na yönelik destek alma

noktasında da göstermesi, bu anlamda bölge içerisinde fırsat eşitliğinin var olmadığının bir göstergesi sayılabilir.

Öte yandan turizm potansiyeline yapılan vurgu Coe vd. tarafından 2004 yılında ortaya konan model bakımından değerlendirildiğinde, bir noktaya yatırım çekme noktasındaki stratejik eşleşmeye uygunluğu da ortaya çıkmaktadır. Mevcut bölgesel varlıklar (tarihi ve doğal varlıklar) ile kalkınma ajansının bölgesel faaliyetlerinin (yatırım desteği) küresel üretim ağları (kültür ve doğa turizmüne duyulan küresel ilgi) ile kesişmesi noktasında mikro ölçekte de olsa stratejik eşleşmenin gerçekleştirildiği, ya da bunun hedeflendiği söylenebilir. Dolayısıyla, tüm bu göstergelerden yola çıkarak, kalkınma ajansları yapılanmasının, küreselleşmenin küresel olmayan kentler üzerindeki dolaylı ve olumsuz etkilerini azaltmak hedefinin gerçekte bu kentleri küresel ekonomik sisteme eklemeyen bir mekanizma olduğunu söylemek mümkündür. Kısacası, Kastamonu ve KUZKA örneğinde de görüldüğü gibi kalkınma ajansları, küresel ekonominin temel öğelerini ve süreçlerini bölgeler üzerinden küçük kentlere kadar iletmektedir.

KAYNAKÇA

- ATAÖV AKKAHVE, D., CİHANGİR ÇAMUR, K (2011), Yenilikçi Bölgesel Politika/Planlama Yaklaşımları ve Uygulamalar: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Bölgesel Kalkınma Programları. **Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar 2. Sempozyumu Bildiri Kitabı** (der. Ayda Eraydın vd.) içinde. s. 219-233. Ankara: KBAM.
- COE, M. N., HESS, M., YEUNG, H.W., DICKEN, P., HENDERSON, J. (2004), 'Globalizing' Regional Development: A Global Production Networks Perspective. **Transactions of the Institute of British Geographers. New Series**. Vol: 29, No:4. s. 468-484
- ÇAĞLAYAN, Ö (2010), **Avrupa Birliği'nin 2013 Sonrası 'Uyum Politikası' Bilgi Notu**. T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, Ankara. http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/Bölgesel%20Politika/bilgi_notu_ab_nin_2013_sonrasi_uyum_politikasi_23_08_2010.pdf
- ÇALI, H.H. (2011), Türkiye'de Kalkınma Ajanslarında Denetim Sorunsalı. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 15 (2): 419-442
- FRIEDMANN, J. (1986), The World City Hypothesis. **Development and Change**. Vol:17, s.69-83
- GENÇ, S., YUMUŞ, F. (2012), **Cazibe Merkezleri: Özet Rapor**. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı.
- GÖYMEN, K (2005), Türkiye'de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, **Yerel Kalkınma için Ortaklıklar Uluslararası Konferansı**, İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi, Nisan 2005, 35-60
- KES, A (2006), **Local Dynamics in the Process of Conservation and Restoration Projects in Kastamonu**. ODTÜ: Ankara (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

- KUZKA (2012a),**KUZKA 2012 Yılı Ara Faaliyet Raporu (01 Ocak- 30 Haziran 2012)**
- KUZKA (2012b),**KUZKA 2012 Yılı Faaliyet Raporu (01 Ocak- 31 Aralık 2012)**
- KUZKA (2012c),**Kastamonu Yatırım Ortamı Kataloğu.**
- KUZKA (2013),**2013 Yılı Çalışma Programı ve Bütçesi (01 Ocak-31 Aralık2013).**
- MASKELL, P., ESKELINEN, H., HANNIBALSSON, I., MALMBERG, A., VATNE, E. (2002),**Competitiveness, Localised Learning and Regional Development: Specialisation and Prosperity in Small Open Economies.** Routledge Frontiers of Political Economy. Routledge, London and New York
- ÖZEN, P. (2005), **Bölgesel Kalkınma Ajansları.**
TEPAV,<http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bolgeselkalkinmabilginotu.pdf>
- ÖZGEN, L (2007), Küresel Dünyada Kentin Rolü ve Ana Akslar Dışında Kalan Kentlerde Dönüşümler: Burdur Örneği. **Birinci Burdur Sempozyumu: Bildiriler.** (der. Gökay Yıldız, M. Zeki Yıldırım, Şevkiye Kazan) İsparta: Fakülte Kitabevi
- SASSEN, S (2001), **The Global City: New York, London, Tokyo (2nd Edition).** Princeton University Press. New Jersey
- SASSEN, S (2006),**Cities in a World Economy (3rd Edition).** Pine Forge Press. California
- SCOTT, A. J. (2001),**European Planning Studies,** Vol: 9, No:7 p. 813- 826
- TEKELİ, İ (2001),**Modernite Aşılırken Kent Planlaması.** İstanbul:İmge Kitabevi Yayınları.
- YETER,E (2008),**Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri.**İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayını.